
Liever een jongetje en een meisje

KATIA BEGALL EN MELINDA MILLS

Voorkeur van ouders in 25 Europese landen onderzocht

Een voorkeur van ouders voor zonen of dochters kan grote effecten hebben op de seksesamenstelling van de bevolking. Door selectieve abortus van meisjes is er bijvoorbeeld in China een mannenoverschot ontstaan. In westerse landen zijn de voorkeuren van ouders voor kinderen van een bepaald geslacht minder eenduidig en de effecten veel subtieler. Voorkeuren voor de seksesamenstelling van kinderen uiten zich in strategisch vruchtbaarheidsgedrag: gezinnen die het gewenste aantal zonen of dochters nog niet hebben bereikt hebben een grotere waarschijnlijkheid op het wensen en krijgen van een volgend kind.

Tweede van links: Melinda Mills.

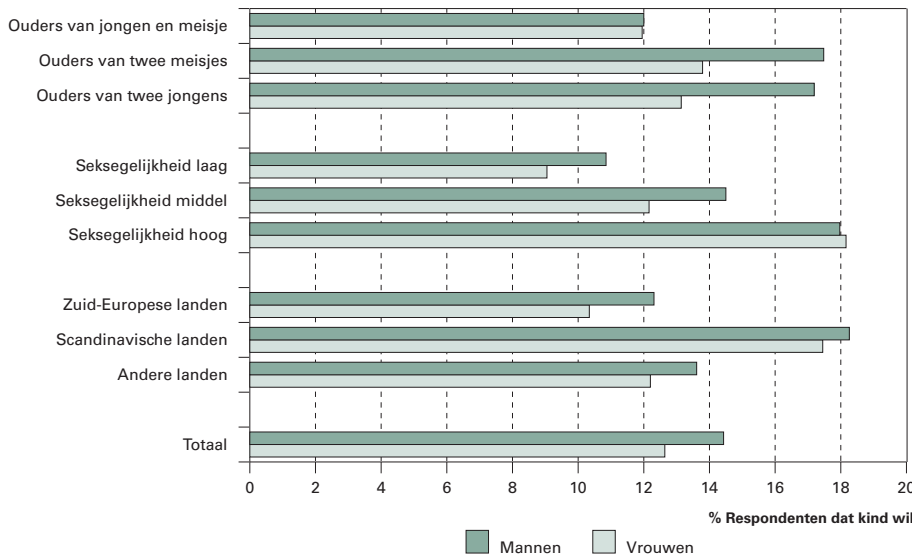
Foto: Wim de Jonge

De vraag of ouders voorkeur hebben voor kinderen van een bepaald geslacht is voornamelijk onderzocht in ontwikkelingslanden. In die context wordt vaak een voorkeur voor zonen gevonden. Deze kan worden verklaard door de mate van ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in een samenleving en het ontbreken van een sociaal stelsel; zonen bieden een financiële verzekering voor de oude dag. Ook zijn er religieuze rituelen, zoals bijvoorbeeld de begrafenisceremonie in India, die alleen door een zoon van de overledene mag worden voltrokken. Daarnaast is het gebruikelijk dat een bruidsschat wordt betaald wanneer dochters trouwen, waarna zij bij de schoonouders intrekken. Dit maakt meisjes minder aantrekkelijk voor ouders.

In westerse landen speelt dat allemaal niet en is er om die redenen geen voorkeur voor jongetjes. Mannen en vrouwen zijn hier voor de wet gelijk en de meeste ouders zijn op hun oude dag niet financieel afhankelijk van hun kinderen. In eerder onderzoek met betrekking tot dit onderwerp werden in westerse landen verschillende verwachtingen getoetst. Ten eerste zou een hogere mate van seksegelijkheid in een samenleving leiden tot een voorkeur voor meisjes, omdat deze een hogere mate van emotionele steun en ver-

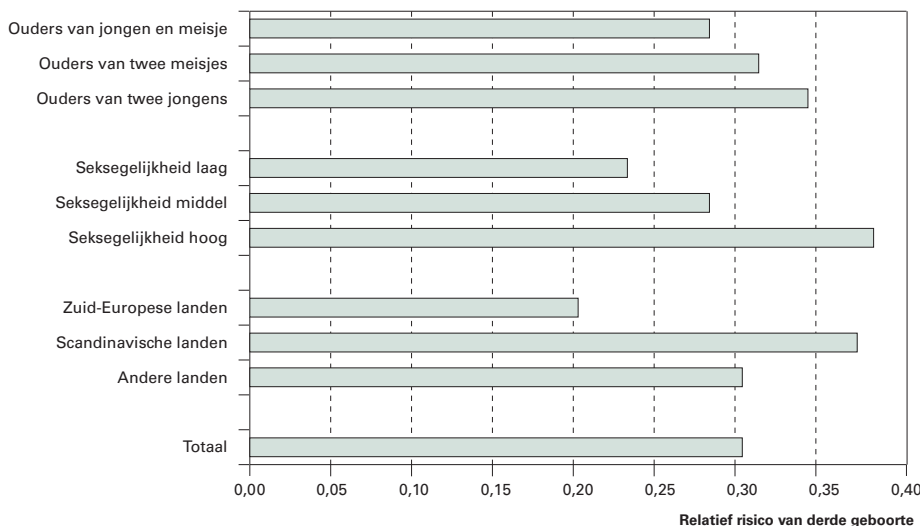

Figuur 1. Vruchtbaarheidsintenties respondenten <40, met twee kinderen, samenwonend, 25 Europese landen

Bron: European Social Survey 2004/05, calculaties door auteurs.

Figuur 2. Relatief risico van derde bevalling, respondenten <45, twee kinderen of meer, 25 Europese landen

Bron: European Social Survey 2004/05, calculaties door auteurs.

demodata

De Nederlandse Demografiedag 2007 werd mede georganiseerd door de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD: www.nvddemografie.nl). Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1928 als Nederlands Nationaal Comité van de International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP). Teneinde ook niet-leden van de IUSSP in het werk van de Vereniging te kunnen laten participeren werd in 1950 de naam gewijzigd in 'Vereniging voor Demografie'. Sinds de laatste statutenwijziging in 1980 draagt de Vereniging de naam 'Nederlandse Vereniging voor Demografie'. De NVD is een van de oudste wetenschappelijke verenigingen ter wereld op het gebied van wetenschappelijk onderzoek naar de bevolkingsontwikkeling en telt momenteel circa 275 leden. Het secretariaat wordt verzorgd door het NIDI dat als nationaal demografisch instituut een kwaliteitszetel in het NVD-bestuur bekleedt. Secretaris is dr. Tineke Fokkema.

derhalve twee kinderen tellen: een meisje en een jongen.

Geslachtspreferenties zijn moeilijk direct te meten, er zijn praktisch geen databestanden waarin een soortgelijke vraag is opgenomen, ook kan de directe vraag of ouders liever een zoon of een dochter willen tot sociaal wenselijk antwoordgedrag leiden. Daarom worden meestal ouders die al twee kinderen van hetzelfde geslacht hebben vergeleken met ouders van een jongen en een meisje wat betreft hun intentie om nog een kind te krijgen. Dit is ook gedaan in onderzoek van de afdeling sociologie, Rijksuniversiteit Groningen, waarbij, op basis van gegevens van de in 2004/05 in 25 Europese landen gehouden European Social Survey (ESS), is gekeken naar de vruchtbaarheidsintentie van ouders, dat wil zeggen of zij nog een kind zouden willen, en het daadwerkelijk krijgen van een derde kind. De resultaten zijn verkregen door middel van logistische (multilevel) regressieanalyses met als afhankelijke variabele vruchtbaarheidsintenties en Cox regressieanalyses met als afhankelijke variabele de transitie naar een derde kind.

In Europa voorkeur voor een jongen en een meisje

Ouders van twee kinderen van hetzelfde geslacht geven vaker aan nog een kind te plannen (zie figuur 1) en hebben een hogere kans om ook een derde kind te krijgen (zie figuur 2) dan ouders van kinderen van verschillend geslacht. Dit bevestigt de verwachting dat ouders in de Europese landen over het algemeen een voorkeur hebben voor een jongen en een meisje.

In het onderzoek werden de analyses voor mannen en vrouwen gescheiden uitgevoerd. Mannen en vrouwen verschillen namelijk waar het gaat om de consequenties van het krijgen van een kind, niet alleen economisch (vrouwen verrichten vaak minder betaald werk als zij kleine kinderen hebben), maar ook fysiek. Het percentage mannen dat nog een kind wil is zowel bij twee jongens of twee meisjes als bij een jongen en een meisje groter dan het percentage vrouwen, zoals blijkt uit figuur 1. Dit kan worden verklaard door de hogere kosten die het krijgen van een kind voor een vrouw met zich meebrengt. Aspecten als de mogelijkheid om met een derde kind gezin en baan te combineren of het mogelijke verlies van inkomen door het minder of niet meer kunnen verrichten van betaald werk beïnvloeden vrouwen sterker dan mannen.

Seksegelijkheid

Dit geldt ook voor het effect van de mate van seksegelijkheid. Het niveau van seksegelijkheid in een land is een mogelijke onderliggende reden voor het verschil in seksevoorkeur voor kinderen. In alle Europese landen zijn vrouwen officieel gelijk gesteld aan mannen en hebben ze toegang tot alle faciliteiten zoals gezondheidszorg en onderwijs. Toch zijn er verschillen in bijvoorbeeld de vertegenwoordiging van vrouwen in politieke en leidinggevende functies, en in de mogelijkheid om gezin en werk te combineren. Deze verschillen hebben invloed op het aantal kinderen dat ouders wensen en krijgen.

Verwacht wordt dat in landen met een hoge mate van seksegelijkheid ouders ook meer kinderen wensen en hun wensen kunnen vervullen. Hoewel mannen en vrouwen in landen met een lagere mate van seksegelijkheid minder geneigd zijn om nog een kind te plannen is het verschil tussen mannen en vrouwen daar opvallend groot. Alleen in de landen waar de seksegelijkheid het hoogst is (de Scandinavische landen, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk) verschillen mannen en vrouwen nauwelijks van elkaar wat betreft hun vruchtbaarheidsintenties (zie figuur 1).

De verzorgingsstaat

Ook de inrichting van de verzorgingsstaat maakt uit of mensen ervoor kiezen om een kind te krijgen. Er zijn twee clusters van verzorgingsstaten vergeleken met de rest van de landen in Europa, de Scandinavische landen (Zweden, Noorwegen, Denemarken en Finland) die het sociaal-democratische model representeren en de Zuid-Europese landen (Italië, Spanje, Portugal en Griekenland) die een conservatief, op familialisme gebaseerd model representeren. Terwijl in de Scandinavische landen de nadruk ligt op universele toegang tot uitkeringen en de individuele afhankelijkheid van de markt klein is (het reeds genoemde sociaal-democratische model), zijn in de Zuid-Europese landen uitkeringen minimaal en legt de staat de verantwoordelijkheid voor de welvaart van het individu voornamelijk neer bij de familie. De arbeidsparticipatie van vrouwen in deze landen is lager dan die in Scandinavië, het traditionele familie-model met de mannelijke broodwinner is dominant. Dat betekent dat de consequenties van het krijgen van een kind in Scandinavische landen vooral voor vrouwen minder ingrijpend zijn dan in de meer traditionele Zuid-Europese landen, doordat zij bijvoorbeeld door de betere kinderopvangmogelijkheden in staat zijn om betaald werk te blijven verrichten.

De verwachting was dat ouders in de Zuid-Europese landen minder kinderen willen en krijgen vergeleken met de rest van Europa. Dit geldt vooral voor vrouwen. In Scandinavische landen wordt het tegenovergestelde effect verwacht: intenties en geboortecijfers zijn hoger dan in de rest van Europa en de verschillen tussen mannen en vrouwen zijn kleiner. De onderzoeksresultaten laten echter zien dat het verschil in vruchtbaarheidsintenties tussen de Zuid-Europese landen en de overige landen klein is (zie figuur 1). Tegelijkertijd is er een groot verschil in het realiseren van deze intenties (zie figuur 2).

Individuele kenmerken

Behalve indicatoren op landniveau zijn ook individuele kenmerken onderzocht. Er zijn geen verschillen in opleidingsniveau of leeftijd met betrekking tot geslachtsvoorkeur, wel wat betreft vruchtbaarheid en vruchtbaarheidsintenties. Van de hoger opgeleiden geeft een groter deel aan nog een kind te plannen. Zij hebben echter een lagere kans om ook daadwerkelijk een derde kind te krijgen. Dit duidt erop dat hoger opgeleiden niet zozeer een voorkeur hebben

voor minder kinderen, maar dat de combinatie van een veeleisende baan en een gezin in de praktijk de gezinsuitbreiding belemmert.

Samenvattend

Ouders hebben een voorkeur voor een gemengde sekseamenstelling van hun kinderen als wordt gekeken naar de kinderwens en het krijgen van een derde kind. Er zijn echter opvallend grote verschillen tussen mannen en vrouwen. Vrouwen hebben over het algemeen lagere vruchtbaarheidsintenties dan mannen en deze verschillen zijn groter als de mate van seksegelijkheid lager is. De afweging voor een derde kind wordt bij vrouwen sterker beïnvloed door institutionele factoren en minder door de sekseamenstelling van de al aanwezige kinderen. Meer seksegelijkheid in een maatschappij resulteert in een hogere kans voor ouders om hun vruchtbaarheidsintenties te vervullen.

LITERATUUR:

- Andersson, G., K. Hank, M. Ronsen en A. Vikat (2006), Gendering family composition: sex preferences for children and childbearing behavior in the Nordic countries. *Demography* 43, pp. 255-267.
- Brockmann, H. (2001), Girls preferred? Changing patterns of sex preferences in the two German states. *European Sociological Review* 17, pp. 189-202.
- Pollard, M.S. en S.P. Morgan (2002), Emerging parental gender indifference? Sex composition of children and the third birth. *American Sociological Review* 67, pp. 600-615.
- Zelizer, V.A. (1994), *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton: Princeton University Press.

K. Begall BSc en **dr. M. Mills** (ICS/Sociologie, Rijksuniversiteit Groningen). E-mail: m.c.mills@rug.nl

Economische verklaringen voor de voorkeur van ouders voor een bepaald geslacht zijn op westerse landen minder van toepassing omdat de staat bescherming biedt tegen de financiële risico's van ziekte en ouderdom. Kinderen zijn in westerse landen eerder een kostenpost dan een bron van inkomsten. De toegevoegde waarde van het hebben van kinderen ligt op het emotionele vlak. Deze ontwikkeling wordt wel omschreven als de verschuiving van het zien van kinderen als economisch nutteloos naar emotioneel onbetaalbaar.

Vanuit de theorie van de emotionele waarde van kinderen en de resultaten van eerder onderzoek wordt verwacht dat ouders in westerse landen een voorkeur hebben voor het hebben van een zoon en een dochter. Meisjes en jongens verschillen in hun ontwikkeling, hun persoonlijkheid en in vrijetijdsactiviteiten. De theorie veronderstelt dat ouders deze diversiteit willen ervaren. Als dit inderdaad het geval is zouden ouders met twee kinderen van hetzelfde geslacht vaker een derde kind moeten willen of krijgen dan ouders die één zoon en één dochter hebben.

Foto: Wim de Jonge

